

Dyslexie - běžný problém

Jana Pecková

OBSAH

CO JE TO PORADNA

DĚTI - ELIŠKA, BARUNKA, HOLKY Z 6.B.

INTERMEZZO I.

DĚTI - PRÁCE POKRAČUJE

INTERMEZZO II.

ZÁVĚR

CO JE TO PORADNA

Obvodních pedagogicko-psychologických poradn je v Praze několik. Nikdy jsem neměla možnost navštívit jinou, než tu, do které docházím. Proto nemohu srovnávat.

OPPP má na našem obvodu dlouhou tradici, i já jsem ji coby jedenáctiletá žačka 5.třídy kdysi navštívila, protože jsem marně bojovala s matematikou. Poradna je umístěna v budově základní školy v přízemí. Je to několik poměrně malých místností, o které se dělí asi 10 psychologů respektive psycholožek, jedna speciální pedagožka a jedna sociální pracovníce. Ne všichni jsou však přítomni v poradně, neboť každý psycholog dochází jeden den v týdnu na základní školu, kde jsou speciální třídy či mikrotřídy, a pracuje tam s dětmi. Každý psycholog má pod svou „patronací“ několik základních škol a vyšetřuje hlavně děti z těchto „svých“ škol. Tak je každá škola v obvodu přidělena určitému psychologovi.

OPPP se tedy zaměřuje hlavně na děti ve věku základní školy, ale samozřejmě vyšetřuje i děti mladší. Děti starší (nad 15 let) jsou v poradně spíš výjimkou. Provádí se kompletní psychologické vyšetření, poradenství psychologické, pedagogické i speciálně pedagogické, nyní se provádějí také profitesty, které pomáhají při dalším rozhodování o studiu na vyšších typech škol.

Po kompletním psychologickém vyšetření je dítě, pokud je podezření na specifickou vývojovou poruchu či jinou záležitost spadající do péče speciálního pedagoga, vyšetřeno ještě speciálním pedagogem, který podezření buď potvrdí

nebo vyvrátí a doporučí další postupy. Pak následuje konzultace s rodiči (rodičem) dítěte. Poradna je navázána na spoustu dalších institucí, se kterými spolupracuje.

Paní ředitelka mi zprostředkovala práci s dyslektickými dětmi. Seznámila mě s kolegyní Irenou, psycholožkou, která se touto problematikou zabývá. Přístup poradny je vstřícný, jsem ráda, že si můžu v praxi vyzkoušet to, o čem jsem spíše jen četla. Mám možnost pracovat samostatně a přitom se kdykoliv obrátit s radou o pomoc buď na Irenu, nebo na speciální pedagožku.

Dostávám vlastní klientelu dětí. Každý čtvrtek mohu využívat Ireninu kancelář a pracovat s dětmi. Největší problémy jsou s dobou, kdy budou děti do poradny docházet. Musím najít pro každé dítě vyučovací hodinu, která není pro něj zásadní a může na ní stabilně chybět (VV, HV, TV, Pracovní vyučování...). Domluva s učitelkami je různá. Některé vycházejí velmi ochotně vstříc, výborně spolupracují, snaží se pro dítě vymyslet to nejlepší, fandí mi. Jsou však i takové, které se staví do určité pózy - co ty mi, holčičko, ve svých dvaceti.....

DĚTI

Většina dětí, se kterými pracuji, je vyšetřena v poradně a má založenou tzv. kartu. Karta obsahuje záznamy o dítěti - psychologická vyšetření z průběhu života, údaje o situaci v rodině, zdravotní zprávy (hlavně z oblasti neurologie), do-

tazník vyplněný rodiči, mohou zde být i údaje o školním prospěchu a úspěšnosti dítěte.

Jako první přichází každý čtvrtek **Barunka**. Chodí do třetí třídy. Karta o ní prozrazuje, že: „rozumové schopnosti jsou na dobrém průměru, potíže hlavně ve zrakové percepci, ve čtení se projevují dyslektické rysy. Osobnost je emocionálně labilní a sociálně neobratná.“

Barunka přichází.

„Dobrý den,“ špitne.

„Ahoj Barunko!“ říkám. „Tak jak ses celou dobu měla?“

„No, celkem dobře.“

Začínáme analýzou a syntézou. Analýza je rozkládání slov na jednotlivé hlásky, syntéza skládání hlásek do slov. Tím, že si dítě rozloží slovo na jednotlivé hlásky, uvědomí si všechna písmena a jejich speciality (háčky, čárky), což mu pak pomáhá jak při čtení, tak při písemném projevu (např. nevynechává některá písmena a píše je s čárkami a háčky).

Soubor slov:

Sám	starší	sál	vlast	středa
cibule	smrčina	kosa	poledne	
nespravedlnost	dnes	čtvrtek	vlak	petržel
pravda	nepospíchejte	dráha	bratříček	

Barunka chybuje ve slovech „smrčina“ a „čtvrtek“. Rozkládá: „s-r-m-č-i-n-a, č-v-r-t-e-k“. Napovídám jí, že písmenka řekla správně, akorát je jen trochu přeházela. Pokouší se znovu, neúspěšně - zadrhne se uprostřed slova a zkouší nové a nové kombinace: „s-m-e-r-č-i-n-a, s-m-r-č-l-i-n-a, č-v-r-n-e-k, v-r-..., č-t-e-r-t-e-k, znovu č-v-r-t-e-k, č-t-v-r-t-r-e-k.“ Zastavuji ji.

„Barunko, nemusíš tolik pospíchat, já ti to slovo řeknu ještě jednou a pak to zkusíme znova a neboj se.“

Výsledek se dostavuje. „S-m-r-č-i-n-a, č-t-r...ne ještě jednou... č-t-v-r-t-e-k.“ Syntéza: sál, kosa, vlak atd. Kupodivu tady se nechybuje.

Přecházíme na čtení. Barunka čte trhaně, nespojuje slabiky, nečte dohromady předložky, nedodrží délky (pravěcí místo pravěcí). Čtení se postupně zhoršuje. Upozorňuji na chyby, které dělá. Zkoušíme to znovu. Pak se ptám: „Čteš si taky někdy doma?“

„Nó, čtu si.“

„A co si čteš?“

„Co mi liška vyprávěla.“

„Tak víš co, přiměseš si ji příště s sebou, abychom četly něco, co tě zajímá, jo?“

„Tak jo.“

Hodina končí, loučím se s Barunkou, říkám že se uvidíme zase za týden. Tiše za sebou zaklapne dveře.

Druhou holčičkou je čtvřačka **Eliška**. Karta: „Nerovnoměrný vývoj s dyslekticko - dysortografickými potížemi. Rozumové schopnosti - slabší průměr s lehkou převahou v názorovém myšlení. Podle matky je pomalá a nemluvná.“

Eliška usedá do křesílka a na stolek si vyndává postupně pero a tužku. Už od první hodiny se snažím si s Eliškou hodně povídat, abych jí zbavila její „nemluvnosti“. „Tak co je nového doma, Eliško?“

Eliška krčí rameny a pak zamumlá: „Ták, normálně.“

„A co dělá křeček?“ zkouším znovu.

„Včera rozkousal habičce bačkory.“

„To měla teda habička radost.“ já na to.

„Říkala, že je to stejně její chyba, že si ty bačkory měla

lepší schovat. Ale já už teď křečka nebudu moc pouštět, aby něco nevyved.“

Začínáme stejně jako u Barunky analýzou a syntézou. Eliška nechybuje až do slova „smrčina“, které rozkládá takto: „s-m-r-š-n-a.“ Opakuji slovo pomalu ještě jednou po slabikách: „Smr-či-na.“ Eliška rozloží stejně jako prve. Vybízím jí, ať si slovo vytleská. Eliška správně vytleská a já se ptám: „Tak kolik má to slovo slabik?“

„Tři.“ hlesne Eliška.

Pak mě napadá spásná myšlenka. „Eliško, a víš co to slovo znamená?“

„Ne.“ ozve se po chvíli.

(Taky mě to mohlo napadnout hned, myslím si.) Vysvětluji tedy význam slova. Znovu rozkládáme - tentokrát správně. Děláme opačné cvičení: s-á-l, k-o-s-a, v-l-a-s-t, p-e-t-r-ž-e-l, b-r-a-t-ř-í-č-e-k, s-t-ř-e-d-a, n-e-s-p-r-a-v-e-d-l-n-o-s-t. Tohle jde dobře.

Čteme článek „Kapr“. Eliška čte bez přílišných chyb, ale čtení je extrémně pomalé, křečovitě si ukazuje prstem. Po chvíli zjišťuji dvojí čtení, což je vlastně předšeptávání slov před jejich hlasitým přečtením, a nápadná je také špatná výslovnost „r“.

„Copak si doma čteš za knížku?“

„Pohádky,“ řekne Eliška.

„A čteš si potichu nebo nahlas?“

„Musím číst nahlas mámě nebo habičce a to mě moc nebaví.“

„A z čeho čteš?“

„Z čítanky.“

Dál to pokračuje jako s Barunkou. Příště si přinese knížku, kterou sama čte.

Zkoušíme doplňování písmen do vět. Přichází Irena. „Ahoj holky, tak jak vám to jde?“

„Ale dobrý.“ říkám. „Teď jsme s Eliškou četly a šlo to líp než mimule, vid, Eliško!“

Eliška skloněná nad doplňováním se usměje a řekne stydlivě „No, šlo“ a odevzdává mi papír. Nedopadlo to nejhůř. Chybu měla pouze ve slově Hlynek (napsala „i“) a ve větě: Slunce dýchá do poupátek, maminky mají dnes svátek („díchá“).

„Přečti mi tuhle větu,“ ukazují.

„Slunce dýchá do poupátek. A jak jako dýchá?“ ptá se Eliška.

„To znamená, že jako to sluníčko dýchne svým teplem do poupátek a ony se rozvinou, víš,“ říkám.

„Jo aha,“ řekne Eliška.

Evidentně nepochopila smysl slova „dýchá“ ve větě.

Loučím se s Eliškou.

Dalšími „zákaznicemi“ jsou **dívký z šesté třídy, Lenka, Monika a Lucka**. Nemám k dispozici jejich karty a tak spoléhám na vlastní úsudek a informace od Ireny. Dívky jsou slabší ve všech předmětech, Monika prošla dyslektickou třídou. Dobře však spolupracují a snaží se. Ve čtení se v jejich věku projevují spíše dyslektické rysy, jejich čtení je na sociálně únosné úrovni. Velké problémy mají s pravopisem. Co věta, to hrubá pravopisná chyba.

Dívky se usazují do křesílek a pomrkvávají po sobě, což doprovázejí pohiňáváním typickým pro jejich věk. Začínáme syntézou a analýzou. Všem třem to jde poměrně slušně. Jen Monika se občas zadrhne, ale podruhé už řekne slovo

správně. Přecházíme na čtení.

„*Tak co jste si přinesly, holky?*“ ptám se.

„*Pohádky o krtečkovi.*“ Volají jedna přes druhou.

„*A to opravdu všechny zrovna teď čtete doma Pohádky o krtečkovi?*“

„*No né,*“ říká Lucka. „*Když my jsme na to zapoměly a tak jsme si ji půjčily ve škole.*“

„*No nevádí, tak si příště přineseš nějakou svoji knížku, ať čtete něco, co vás baví. Přece tady nebudete číst z čítanky pro čtvrtou třídu,*“ říkám.

„*Hm,*“ ozývá se trojhlasně.

Při čtení se vyskytují u všech stále stejné chyby. Nespojování předložek se slovem, chybí intonace, nebo je neadekvátní, slabikování dlouhých nebo neznámých slov. U Moniky si po delším čtení všímám dvojího čtení. Ptám se, jestli to ví. „*No někdy,*“ odpoví. Čte ještě jednou. Je vidět, že se snaží. „*Moniko,*“ zastavuji ji. „*Ty čteš, jak když střílí kulomet. Nepospíchej, vždyť máme dost času, nikdo tě nikam nehoní.*“

„*No jo, jenže já když čtu pomalu, tak se potom do toho zamotám a začnu si to předseptávat,*“ říká Monika.

„*Nemusíš číst pomalu, ale nečti zas tak rychle, není ti pak rozumět a stejně děláš chyby. Musíš se trefit někam mezi.*“

Přecházíme na pravopis. „*Holky, napíšeme si takový malý diktát. Vůbec o nic nejde.*“

„*Jé, já se bojím,*“ vyštěkne Lenka.

„*A čeho, že ti tady ukousneme hlavu? To není na známky, vždyť nějak musím zjistit jaké děláte chyby,*“ já na to.

„*No jo prosím tě Lenko, ty si prdlá, vždyť to je kvůli tomu, abysme se to naučily,*“ moralizuje Monika.

Píšeme diktát. Zní takhle:

Vjezd do domu. Vojenský výcvik. Právě jsme o tobě mluvili. Objednali jsme se dvě limonády. Zpěv. Bětka objevila skrytou kameru. Vozy objely překážku. Staré pověsti, umělec, náměstí, odměna, měsíc, jemně, právě.

Procházíme jednotlivé věty a slova a zdůvodňujeme si pravopis. Holky mají v ruce červené tužky a samy si to opravují.

„*Tý jo, ty máš chyb, Moniko!*“ komentuje Lenka.

„*No a co,*“ brání se Monika.

Rozebíráme chyby. Zjišťuji, že vzory typu: pán, hrad, muž, stroj..... jim nic neříkají. Dáváme si to jako závazek do příští hodiny. Další problém - vyjmenovaná slova.

„*Když já je umím vyjmenovat,*“ říká Monika, „*ale když se objeví ve větě, tak si na to nevzpomenu.*“

Lenka i Lucka souhlasně přikyvuji. Hodina se nachyluje ke konci a proto zadávám domácí úkol. Napsat věty na vyjmenovaná slova po B. Na každé slovo aspoň jednu větu. Sezení skončilo, holky odcházejí.

INTERMEZZO I.

Barunka - Potíže se zrakovou percepcí se mi potvrzují (složit ze čtyř rozstříhaných částí papíru obdélník dle předlohy je pro ni nemalý problém). Je dost bojácná, nenavazuje lehce kontakty, je nutný povzbudivý přístup. Nezdá se mi však sociálně neobratná.

Eliška - Je pomalejší ve všech činnostech, extrémně ve čtení. S nemluvností (matčina poznámka v kartě) je to dis-

kutabilnější. Ukázka práce s Eliškou je poměrně nedávná. Z ní je jasné, že Eliška se „rozmluvila“, spontánně hovoří - o kamarádkách, co brali ve škole, o knížkách, o pověstech - ráda je čte, o krtečkovi. Zatím příliš nemluví o matce či otci. Jedinými členy rodiny, o kterých Eliška mluví, je babička (méně často) a křeček. Toto přivádí k myšlence, že vztah s rodiči asi nebude v pořádku. Podceňují Elišku? Nevěnují se jí?

Divky ze šesté třídy - Je zvláštní, že si nosí s sebou pouze vyloženě dětské knížky (O pejskovi a kočičce, Krteček, Mach a Šebestová), nenosí literaturu adekvátní jejich věku.

Monika - z ukázky je jasné, že se oproti druhým dvěma dívkám snaží vystupovat dospěle, až mentorsky. Toto vystupování je míseno klasicky pubescentním chováním. („*No jo prosimtě Lenko, ty si prdlá, vždyť to je kvůli tomu, aby jsme se to naučily.*“) Monika je v našich diskuzích mým hlavním partnerem, tlumočí i společná stanoviska děvčat.

Lenka - Její výrok: „*Jé, já se bojím*“ před psaním diktátu vyznívá spíše jako fráze vyřčená před jakýmkoliv zkoušením či prověřováním, než jako skutečný strach. Je ve skupině trochu úspěšnější a v této pozici se někdy potřebuje utvrdit. („*Tý jo, ty máš chyb, Moniko.*“)

Lucka - Neprojevuje se příliš výrazně. Její projev je však poněkud infantilní. Postupem času se jeví spíš jako póza. (Není v ukázce patmo, projevuje se v melodii a kvalitě řeči - žvatlání, zvláštní intonace.)

Asi po měsíci pozoruji při analýze a syntéze určitý posun dopředu, a to u všech dětí. Že by jim měsíc stačil, aby v tomto odstranily problémy? Nikoliv. Nejnápadněji mě o tom přesvědčí Barunka. Pohled upřen nepřítomně do dálky a Barunka mechanicky jmenuje písmenko po písmenku. Děti si už slova pamatují nazpaměť.

DĚTI - PRÁCE POKRAČUJE

K analýze a syntéze předkládám nový soubor slov:

lán, klid, prach	pán, les, slib
mísa, kámen	večer, chodba
ovoce, vápenec	jezero
doktor	kotlina
hrdlo	srdce
pomeranč	prázdniny
zármutek, televize	nebezpečí
nejkrásnější	procházka
nejtajemnější	civilizace
neodvažujte se	obrovitánský

Eliška - Začínáme analýzou. Eliška se netváří příliš nadšeně. Začátek jde dobře, drobné problémy začínají slovem „doktor“. Eliška hláskuje „*d-o-k---t-o-r*“, to samé slovo „hrdlo“ „*h-r-d---l-o*“. Slovo „nejkrásnější“ hláskuje o poznání pomaleji než jiná slova. Slovo „nejtajemnější“ *n-e-j- -t-a---j-e---mn---e-j-š-i*

V syntéze nejsou žádné problémy.

Barunka - Problematické slovo „ovoce“. Hláskovala jako „*o-v-o-v-c-e*“.

„*Nebylo to úplně nejspávněji, byla jsi blízko, ale nebylo to ono*“, říkám.

Barunka se dále pokouší. „*O-v-e-v-e, ov..., ov... ovo... o-v-o-c-e*.“ Další problém „doktor“. „*D-o-k-t-r-o*.“

„Teď jsi přehodila písmenka.“

hned na to se Barunka opraví a hláskuje správně. Další slovo „hrdlo“. „Hr...hr...hr... h-r-o-l...h-r-o- h-r-d-l-o.“ Nakonec se tedy podaří zahláskovat i „hrdlo“. Slovo „televize“ hláskuje správně, zvukově je však jasně vidět oddělování slabik. „Te -le- vi- ze“. Ve slově „nejkrásnější“ stále vynechává hlásku „j“.

Pokračujeme syntézou. Slovo „kotliná“ skládá jako „k-o-l-o-t-i-n-a, k-o-l-o-t-i-m-a.“ Rozkládám ještě jednou. Barunka správně říká kotliná. Slovo „civilizace“ skládá jako „kanalizace“ (!) Pak se opraví.

Ptám se: „V čem vidíš problém, Barunko? Neříkám to moc rychle? Rozumíš mi?“

„Jó rozumím, já to v mozku vím, ale nemůžu to vyslovit.“

Přejdeme na problém zrakové percepcce (vnímání), která Barunce ztěžuje situaci. Svěřuje se, že si doma skládá černobílé zasouvačky (vzniklé z nepravidelně rozdělených obdélníků), které jsem jí dala, ale že už jí to jde rychle, protože si už tvary pamatuje a tak jí to moc nebaví. Ptám se, jestli má doma puzzle.

„Mám, několik druhů, některý mě bavěj a jiný ne. Třeba knih mě moc nebaví, ale já mám koně ráda, ale skládat je - to je munda. Baví mě skládat Disneyovky.“

Barunka se rozpovídává: „Brácha mi to ale někdy bere a votravuje mě. Von totiž miluje jedmu holku a to je ségra mojí nejlepší kamarádky. My jsme s kamarádkou úplně stejný - obě jsme se narodily v březnu, obě nemáme rádi houby. Fuj... Vy chodíte sem na oběd?“ ptá se Barunka. Vrtím hlavou. „Jéžíš vy se máte. To je strašný. Představte si, kuchařky dávaj schválně holkám ze 3.A hmusný maso!“

„Ale to snad ne,“ říkám, „vždyť tam za den projde tolik dětí, že si nemůžou pamatovat, které holky jsou ze 3.A,“ snažím se rozumově argumentovat.

„To by jste se divila a ještě nám nadávaj, že nenosíme legítky.“

Barunka pokračuje v líčení dalších situací. Z prostředí školní jídelny se přesune k líčení spolužáků.

„My máme ve třídě jednoho slušnýho žáka, ale on není šprt, je chytřej, ostatní kluci zlobí... ale my holky vlastně taky někdy zlobíme.... Já vy píšete propiskou? Vy se máte. My nesmíme, jen perem nebo činou, a bécáci směj....“

Pomalou se snažím obrátit Barunčinu pozornost na naši problematiku.

„Tak nyní jsme si popovídaly a teď se zase dáme do práce. Tak co sis přinesla za knížku?“

„Heidi, děvčátko z hor.“

„Tak začni číst.“ Je vidět, že knížku doma četla. Čtení je plynulé, bez zřetelných zářek a přerázení.

Barunka - Po již téměř rituálním počátečním dialogu přecházíme na analýzu - syntézu. Slovo „ovoce“ už nedělá problémy, za to „doktor“ nás trápí stále. D-o-k-t-r-o-r... Barunce se stále nedaří vynechat tak přebytečné „r“. Ani slovo „hrdlo“ není úplně bez potíží. B. správně určí „h“ a „r“, ale nemůže se dostat dál. Správně řekne až po několika pokusech. To samé se týká slov „pomeranč“ a „nejkrásnější“. Samostatným problémem je slovo „obrovitánský“, které jsme také rozkládaly. Barunka zkouší nejprve dost opatrně: „obr...ohrom... (ně to je jiné slovo) obt...obrovitánský...ob-tánvi...obrovit...obrovitánský... (znovu) obrovitánský...obrovitánský.“

„Barunko, dneska jsem ti přinesla ty zasouvačky, o kterých jsi minule říkala, že už ti dobře jdou. Zkus je složit.“

„To je pro mě hračka, to už umím,“ zálibně říká Barunka, napůl vychloubačně, napůl znučeně.

Pokračujeme skládáním obdélníku, kolečka a trojúhelníku. Skládání tvarů je dobré pro zlepšení zrakové percepcce a ta Barunce dělá potíže. Báře to jde dobře, pracuje soustředěně, baví jí to. Problémy nastávají u posledního a tedy nejtěžšího druhu trojúhelníku.

Pouštíme se do čtení. Bára si sama vybrala ze Slabikáře „Jak šlo šídlo do lesa“. Text je poměrně lehký, takže se dobře čte a nevznikají žádné větší problémy.

Přecházíme na úplnou novinku. Dávám Barunce text v holandštině - jakási pohádka. Slova jsou povětšinou jednoduchá.

„Jéžíš, to bude hrozný, no to já nepřečtu,“ hořekuje Bára. Nakonec čte překvapivě slušně, pomalu, ale správně.

Ke konci hodiny píšeme po tabuli, vymyslím doplňovačku, Bára jí vyplňuje, ale moc už se při tom nesoustředí.

„A proč je taď nakreslený ten ptáček?“

...různými podobnými dotazy mě častuje zbytek hodiny. Propouštím ji ze svých služeb, přichází Eliška.

Eliška - V syntéze je opět problematické slovo „doktor“ - jako u Barunky. Nejdříve slovo hláskuje jako „d-o-k-t-r-o-r“ - opět jasná paralela s Barunkou. Jinak však všechna slova řekne správně.

Čtení holandského textu:

„No to jsem zvědavá, jak tohle budu číst, když tomu nerozumím,“ říká Eliška.

„To je takový figl. Nemusíš umět holandsky a přesto můžeš holandsky číst,“ já na to.

Eliška pravidelně čte slovo „hondje“ jako „hondej“ - převrací „j“ a „e“. I další slova různě odhaduje, i když pokaždé jinak - goedemorgen jako godemgeru, had jako hen, zette jako zatte....

Velmi výrazně slabikuje, čtení jí dělá velké problémy. Když dočteme, vidím, že je hodně unavená. Asi jsem ji nechala číst dlouho - četla asi 8 minut - nebo byl pro ní text příliš náročný. Bavíme se o jídle. Téma navozují zcela záměrně. Za prvé chci, aby si Eliška odpočinula od čtení, za druhé mě zajímá, jestli Eliška doma opravdu vaří, jak říkala Irena.

„V pátek budeme mít rajskou, v sobotu ji dojíme a v neděli budeme péct kuře.“ (Zde už je nápadné, že desetileté dítě přesně ví, co se bude o víkendu vařit.)

„A jak to kuře pečete?“ ptám se.

„No to se dá do trouby - asi na 125 stupňů - dá se tam voda, cibule, pak se to musí obracet a ke konci se trouba vypne a ono se už samo dodělá.“

„A co k tomu s maminkou dáváte za přílohy?“

„No buď brambory, kaši nebo rejži.“

„A ty Eliško víš, jak dlouho se vaří třeba rejže?“

„13 minut,“ odpovídá Eliška.

Pak ještě přejdeme na hovory o praktičnosti mrazáku:

„To my vždycky v létě nasbíváme hodně věcí, pak to zmrazíme a teď v zimě si na tom pochutnáme - ňam.“

Přecházíme na čtení. Eliška čte knížku Iliny Doskočilové „Konec Atlantidy“ - četla si ji už doma a je vidět zřetelný rozdíl. „Eliško, my jsme se spolu dohodly na podložce, vid? Tak ji nos, vždyť se ti s ní čte líp.“

„Tak jo,“ řekne Eliška jako už po několikáté.

(Podložka je obyčejný pruh bílého papíru oddělující řádku, kterou dítě právě čte, od ostatních, aby ho ostatní text nepletl.)

Loučíme se, Eliška s legítou na krku běží bojovat o místo ve frontě na oběd.

Holky ze šesté třídy - Protože velké holky minule nebyly a ani nyní se nikdo v poradně neobjevuje, jdu do třídy zjistit, co je za problém. Vytáhnou si Lenku ze třídy a ptám se proč nebyly. „*Když my jsme...když my už, paní psycholožko, asi nebudeme chodit.*“

„*A to nemáte ani špetku úcty, abyste mi to přišly říct, to vám nevadí, že na vás čekám, že ráno dřív vstávám a pak to vyjde úplně naplano?*“

Zdi tupě mlčí.... Odcháším zpět a sumírují si situaci. Náprava holek je stejně spíše doučování a ne speciálně dyslektická pomoc, takže to nebudeme lámat přes koleno. Totéž mi potvrzuje v poradně i Irena.

„*To si radši nabereš malé děti, klidně to pusť z hlavy.*“

O přestávce přicházejí holky s prosíkem a hlavně omluvou. Beru to a nedělám dusno, Monika jako jediná chce pokračovat.. nevím proč, ale беру to.

Monika - horlivě opakuje, že ONA bude určitě chodit, že neví, proč holky už nechcejí, ale ONA že určitě přijde.

Je pravda, že u Moniky skutečně jsou vidět dyslektické rysy - jako malá navštěvovala dyslektickou třídu.

Začínáme se čtením. Dávám jí čist nejdříve potichu a pak nahlas. Nejdřív čte hůř, ale pak se rozečte. Občas si ukazuje prstem, věty jsou trhané, u obtížnějších slov se objevuje dvojí čtení. Je zvláštní, že kvalita čtení se rychle mění. Ptám se, v čem je problém.

„*Snažím se čist rychle, domýšlím si slova a ono je to pak špatně.*“

„*Nesnaž se čist rychle, musíš akorát rychle koukat.*“

Čtení známého a neznámého se příliš neliší.

Přecházíme na gramatiku, kontroluji úkol z minula. Zjišťuji, že Monika nepochopila smysl opravy diktátu - napsala pouze jednotlivá slova bez kontextu s dalšími, která určují pravopis. Opakujeme látku z minula - přídavná jména. Jen mlhavě se rozpomenou na vzory mladý a jarní.

„*Rychlý pták*“ - tak proč je tam „y“?

„*Protože, no, jako ...když mně se to plete... 1. pád, číslo...- ne špatně,*“ drmolí Monika.

Začínáme od úplného začátku.

„*Urči, Moniko, co je rychlý a co je pták.*“

Monika chvíli mlčí a pak řekne:

„*Pták - je přídavné jméno, rychlý - podstatné.*“

S hrůzou zjišťuji, že v 6.třídě nepozná podstatné jméno od přídavného. Vysvětluji rozdíly mezi oběma druhy jmen. Následně zjišťuji, že si plete všechno dohromady - osoby, časy, pády... Takto se bavíme dál celou hodinu.

Barunka - Abych porušila železné pravidlo, začínáme tentokrát křížovkou. Křížovka je spíš doplňovačka - podle obrázků se doplňují jednotlivá slova, až se vylouští tajemka. Křížovku dávám Báře spíše pro pobavení.

„*Takovou podobnou jsem dělala doma,*“ hlásí Bára a s chutí se pouští do luštění. Luští správně.

Vzhledem k problémům se zrakovou percepcí, záměnou typických dvojic písmen, dávám Barbore text na rozlišování „m“ a „n“. To už jí tolik nebaví a dává to evidentně najevo: „*Ach jo, zase tohle.*“

„*Vždyť jsi sama říkala, že se ti tyhle dvě písmenka pletou... a spolu jsme to ještě nedělaly,*“ argumentují.

„*No tak já to tedy vyplním.*“

(Bára dává písmeno „m“ do kroužku a „n“ přeškrtnává.) Jen tak mezi prací pronese: „*Vy se netěšíte na prázdniny?*“ (Zajímavá záporná otázka..)

„*Těším, jedu dneska na hory.*“

„*Hmm, já jedu až v neděli.*“

Pak se Bára zase pustí do práce. Za chvíli: „*Když mně se to plete, jestli škrtnout, nebo kolečko, já na to musím pořád myslet.*“

„*No to je správně, že na to myslíš,*“ já na to.

Kontroluji Báře text. Má tam několik chyb, hlavně ke konci, přisuzuji je spíše zbrklosti. Bára vyžaduje, abych jí na papír napsala velkou jedničku. Píšu jí jedničku s mínusem: „*Nějaké chyby tam přeci jen byly, ale nebylo to špatné.*“

„*No to je fakt,*“ přitakává Bára.

Vrháme se na analýzu a syntézu. Opět dělá problémy „doktor“ (hláskováno jako „d-o-k-t-r-o-r“) a trochu i „hrdlo“. Všimám si, že když si Barunka odpočítává vyřčená písmenka na prstech, v podstatě nechybuje. Uprostřed si B. povzdechne: „*Achich ouvej život dlouhej.*“

„*No snad to s tím životem nebude tak hrozný,*“ říkám.

Bára se rozpovídá o jakési křivdě ze strany rodičů... Uprostřed vyprávění se zarazí a řekne: „*Chci další slova.*“ Dávám jí další slova a vtom si spontánně vzpomene na smřčínu, překvapí mě to.

Čteme - čtení je zhruba stejné jako minule.

Eliška - Také dostává na začátku křížovku. Vyplní ji s nadšením a správně. Protože Eliška mimořádně musí být doma dřív (začínají prázdniny a ona se musí balit), přecházíme rovnou na čtení. Čteme z knížky Kuře Na PiPi - ještě je přestávka a z chodeb je slyšet velký hluk. Eliška čte hůř než obvykle. (Je to hlukem?)

„*Eliško, četla sis to doma?*“

Udělá úsklebek, ze kterého pochopím, že čtení doma asi moc času nevěnovala.

„*Tak ty jsi nečetla?*“ - ověřuji si.

„*No moc ne,*“ špitne.

„*Aspoň, že to přiznáš.*“

Čte dál, hluk z chodby pomalu utichá a čtení se zlepšuje.

Dávám Elišce speciální morseovku - každé slovo musí vyznačit podle počtu slabik a jejich délky. Nechávám ji pracovat samostatně. Při kontrole zjišťuji, že se jí moc nedaří, opravdu není zvyklá na samostatnou práci. Morseovku s ní procházím. Vytleskáme si slovo, abychom rozpoznaly počet slabik, potom zjišťujeme délku. (Pokud se vyskytnou problémy, délku slabiky určujeme pomocí ruky pod bradou - podle toho jak brada při mluvení klesá, se dá tato délka lépe rozpoznat.) Nakonec píšeme grafický zápis. Po několikerém důkladném postupu se úspěch dostavuje a Eliška pokračuje samostatně v práci.

INTERMEZZO II.

Oběma dívkám dělá problémy slovo „doktor“. Slovo není dlouhé, má však určitá specifika. Dvě „o“ a pouze tvrdé souhlásky d-k-t-r. To samé se týká slova „hrdlo“.

Eliška - I v analýze je pro ni příznačné slabikování, které se objevuje i ve čtení. Po přečtení holandského textu je jasné, že význam slov je pro Elišku velkou pomocnou berličkou. Udivuje mě však záměna písmen - to bych čekala spíš u Barunky.

Eliška má zábrany k podložce. I když říká, že jí podložka pomáhá a prý se nestydí s ní číst ani ve třídě, stejně ji nenosí. Je to pouhá zapomnětlivost, lajdáctví, či v tom je něco jiného?

Barunka - Kromě už klasických slov (doktor, hrdlo), chybí ve slově „ovoce“. Je zajímavé, že zrovna toto slovo dělá problémy. Význam slova je jasný a Barunce známý, pravidelně se střídá souhláska se samohláskou..., že by problémem byla samohláska na začátku slova? Za zmínku stojí i záměna: civilizace - kanalizace. Které slovo je pro ni významově bližší? Souvisí to s úspěšností při analýze a syntéze? Postupem času je B. je stále více spontánní, což je patrné z jejího vyprávění. Zmínka v kartě o její emocionální labilitě a sociální neobratnosti se mi zdá lichá. Její pozornost se rychle mění, vyžaduje stále nové a nové podněty.

Při skládání puzzlů dává B. přednost Disneyovým obrázkům před obrázkem koně. Kůň přeci jen není tak dobře strukturovaný jako kreslené postavičky Disneye.

Barunka si pro čtení vybrala sama článek ze slabikáře. Vybrala si tento evidentně lehký text proto, aby přesvědčila sama sebe i mne, jak dobře čte, nebo si málo věří?

ZÁVĚR

Práce s dětmi s dyslexií se neomezuje jen na analýzu a syntézu. Je spousta metod jak s nimi pracovat. Metoda analýzy a syntézy je však zajímavá při nacházení určitých fenoménů. Je pro mě zatím otázkou, zda jsou to záležitosti dyslektické nebo všeobecně vývojové. Obtížnost nezávisí tolik na délce slov, jak by se dalo očekávat. Objevují se tu nejméně dva faktory působící na úspěšnost v analýze a syntéze.

1. hláskové složení slov

2. význam slov

Dětem nedělala problémy slova, ve kterých se pravidelně střídaly souhlásky a samohlásky. Např. slovo „televize“, „káva“ apod. Naopak problematická byla slova s nepravidelným souhlásko - samohláskovým střídáním. „Irdlo, doktor, čtvrtek...“ Tedy tam, kde se vyskytuje větší nakupení souhlásek. U samohlásek se situace nedá tolik prověřit, protože slova, která by obsahovala např. tři vedle stojící samohlásky, náš jazyk téměř nemá. Toto se dá vyzkoušet pouze na slovech smyšlených, čímž se věc posouvá úplně do jiných rovin, neboť význam slova hraje při úspěšnosti v analýze a syntéze také velmi důležitou roli.

Pokud dítě zná význam slova, napomáhá mu to v jeho schopnosti analýzy a syntézy. Klasickým příkladem z ukázek je slovo „smrčina“ - význam neznámý, či slovo „civilizace“ - význam pouze tušený. Samozřejmě nejobtížnější bude slovo s neznámým významem a složitým souhlásko - samohláskovým členěním.

Větší problémy měly děti při analýze. Syntéza šla o dost lépe. Zde hrála větší úlohu délka slov. Při hláskování delšího slova se prodlužuje doba, kdy dítě musí mít informaci v hlavě - musí si pamatovat předešlé hlásky - a to je někdy dost obtížné.

Samostatnou kapitolou jsou spontánní projevy dětí. Děti jsou spontánní a upřímné, protože to jsou děti. Zajímavé jsou např. projevy Barunky. Její vyprávění, které je jedním velkým řetězem volných asociací, otevírá otázku, zda tento typ myšlení nějak nesouvisí s problémem dyslexie. (Disneyovky - brácha miluje holku - ségra mojí kamarádky - jsme stejný - nerady houby - oběd - kuchařky - hnusný maso... chytřej spolužák - není šprt - ostatní zlobí- my někdy taky.) Dalo by se něco podobného vysledovat i u ostatních dětí? Je možné, aby tyto projevy dětí byly jedním z vodítek či klíčem k nápravě jejich poruch?